

Når didaktik gør forskel på piger og drenge – om køn og karaktergab i samfundsfag i gymnasiet

CAMILLA HOLMGAARD SCHMIDT

Abstract

Artiklen her vil præsentere de væsentligste resultater og didaktiske implikationer fra en empirisk undersøgelse foretaget i forbindelse med forfatterens masteruddannelse, hvis fokus var fag- og almindidaktiske forklaringer på karaktergab mellem drenge og piger i samfundsfag i gymnasiet. Artiklen er baseret på et eksplorativt, mixed-method komparativt undersøgelsesdesign bestående af observationer, kvalitative interviews med lærere og fokusgruppeinterviews med både elev- og lærergrupper. Formålet med undersøgelsen var at sammenligne to læreres didaktisering i to forskellige 3.g.-klasser, hvor der i den ene klasse er et stort karaktergab i pigernes favør og i den anden klasse et stort karaktergab i drengenes favør. Undersøgelsens resultater tyder på, at fag- og almindidaktisering kan være en del af forklaringen på det eksisterende og stigende karaktergab mellem drenge og piger i samfundsfag. Elev- og lærerudsagn synliggør, at didaktik centreret omkring skriftlige øvelser og begrebslæring kan være medvirkende til at favorisere piger karaktermæssigt. Omvendt tyder den indsamlede empiri på, at et stærkt fokus på friere debatter og samtaler kan være med til at favorisere drenge karaktermæssigt. Undersøgelsen tyder desuden på, at lærere ubevidst har skjulte læreplaner. Begrebet uddybes nærmere i artiklens teoriafsnit, men kort fortalt dækker begrebet 'skjult læreplan' over de ubevidste præferencer*

* Artiklen bygger på forfatterens masteropgave og undersøgelse fra 2023. Uddybbende bilag kan fås ved henvendelse til forfatteren.

hos lærere og strukturer i uddannelsessystemet, som kan influere læreres didaktik og karaktergivning. Dette kan medføre, at lærere i deres karaktergivning f.eks. kan komme til at honorere bestemte elever, herunder drenge eller piger, systematisk. Artiklen peger i diskussionen på, at vi som samfundsfaglærere har nogle didaktiske muligheder for at præge grupper af elevers deltagelse – herunder også drenge – og at det måske er værd at diskutere, om vi som samfundsfaglærere kunne have gavn af en øget kønsensitivitet og kønsreflektion i relation til vores didaktisering.

Indledning

Køn, karakterer og karaktergabet mellem drenge og piger i både gymnasiet og uddannelsessystemet generelt har uddannelsespolitisk og forskningsmæssigt en stigende bevågenhed (Børne- og Undervisningsministeriet 2022, Børne- og Undervisningsministeriet 2022a, Børne- og Undervisningsministeriet 2024). Karakterdata fra Børne- og Undervisningsministeriets uddannelsesstatistik viser, at forskellen mellem drenge og pigers karaktergennemsnit i gymnasiet i dag er på 0,8 karakterpoint i pigernes favør (Dansk Erhverv 2022), og forskellen har været stigende over tid, hvilket peger på en mulig kønnet forskel – og eventuel forskelsbehandling – i uddannelsessystemet.

Karakterdata på landsplan indikerer, at karaktergabet mellem drenge og piger både i mundtlig og skriftlig samfundsfag er stigende og desuden er større end karaktergabet på tværs af alle fag i gymnasiet, som f.eks. illustreret i POLIS' temanummer: "Køn i fagdidaktisk perspektiv - køn og karakterer i samfundsfag". Her peges der også på, at der mangler klasserumsforskning, som har fokus på læreres ubevidste forventninger til piger og drenges adfærd og tilgang til læring. POLIS har på den baggrund efterspurgt fagdidaktisk forskning i, hvordan samfundsfag praktiseres, så det lever op til fagets formål om at stille alle lige uanset baggrund, også med hensyn til køn (Hansen 2023). Det tyder altså umiddelbart på, at der er et forskningsmæssigt videnshul i forhold til at undersøge, i hvilken grad lærernes didaktisering af samfundsfag i gymnasiet er en del af forklaringen på karaktergabet mellem drenge og piger i samfundsfag. Derfor vil denne artikel besvare følgende problemformulering og underspørgsmål:

I hvilket omfang kan lærernes didaktisering forklare det eksisterende og stigende karaktergab mellem drenge og piger i samfundsfag i gymnasiet?

herunder:

- 1) Er der fag- og almindidaktiske praksisser hos samfundsfaglærerne, som gør, at drenge i samfundsfag klarer sig dårligere end pigerne?
- 2) Hvilke skjulte læreplaner opererer samfundslærere med, og i hvilket omfang er de medforklarende i forhold til karaktergabets i samfundsfag?

Eksisterende viden om køn og karakterforskelle

Der er lavet undersøgelser af mere generelle forskelle mellem drenge og piger i gymnasiet i Danmark. F.eks. peger en kvantitativ undersøgelse på en forskel i drengenes og pigers tilgang til læring og undervisning bl.a. i forhold til omfanget af lektielæsning, notepraktis, overholdelse af afleveringsfrister og evalueringens betydning (Mortensen & Qvortrup 2018, Bille 2022). Andre undersøgelser har vist en tendens til, at elever 'gør' køn på forskellige måder i klasserummet i gymnasiet og reproducerer kønnede diskurser om flittige piger og dovne drenge (Larsen & Friche 2018, Bertelsen & Friche 2013, Hütters et al. 2013).

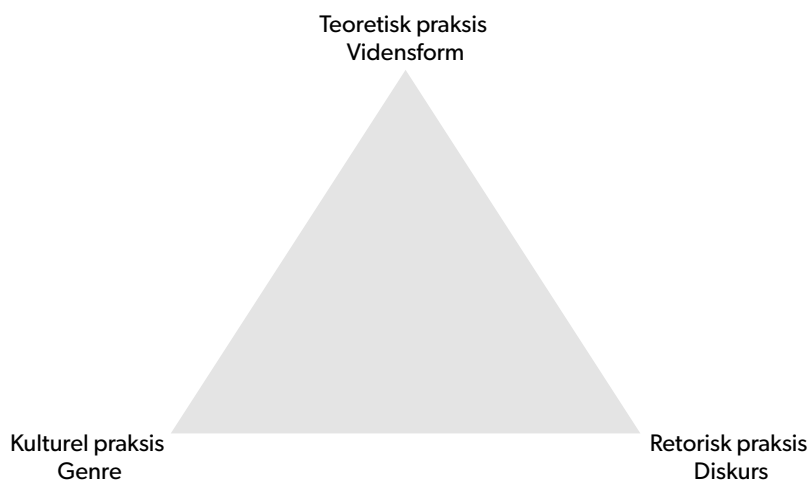
Hvad angår forskning relateret til kønsforskelle i konkrete fag, herunder samfundsfag, er der i dansk kontekst kun lavet få undersøgelser. En nylig undersøgelse har undersøgt det faglige gab, herunder karaktergab, i dansk og matematik i folkeskolen og gymnasiet (Børne- og Undervisningsministeriet 2022). Undersøgelsen gengiver bl.a. studier, som peger på, at eleverne klarer sig bedre, hvis de har en kvindelig lærer, mens andre studier peger på, at lærerens køn både kan have en rollemodel- og diskriminationseffekt. Rollemodelseffekten kan finde sted, når der er et overlap mellem lærerens og elevens køn, og hvor eleven spejler sig i læreren. Der kan også foregå en 'diskriminationseffekt', hvor lærerne favoriserer elever af eget køn (ibid.).

Hvad angår køns- og karakterforskelle i samfundsfag i gymnasiet, er det sparsomt med undersøgelser. POLIS har dog publiceret en artikel, som peger på, at der er forskelle i drengenes og pigers adfærd og motivation i samfundsfag. Artiklen peger desuden på, at lærere nedtoner behovet for at arbejde med en kønsbevidst didaktik (Christoffersen et al., 2023).

Teoretisk ramme: det sociale, performative køn og skjulte, kønnede læreplaner

Denne artikel er overvejende funderet i en socialkonstruktivistisk og social kønsopfattelse. Det er vigtigt at understrege, at den opfattelse anerkender, at køn også har et biologisk element. Artiklen positionerer sig dog sådan, at sociale og diskursive processer har en større forklaringskraft på elevers og læreres adfærd i gymnasiet og det enkelte klasserum, end de biologiske og neurofysiologiske forklaringer. I den forbindelse skal det understreges, at da karakterdata er baseret på det biologiske køn, kan det ikke undgås at gruppere kønnene binært. Når artiklen taler om typisk drenge- og pigeadfærd, så anvendes det dog i en social forståelse. Artiklen anerkender, at nogle elever identificerer sig nonbinært eller i forhold til andre kønsopfattelser, men det opfattes ikke som afgørende for den skolekultur, som undersøgelsen her forholder sig til. Den underliggende kønsopfattelse er derfor mere præcist, at køn i en uddannelsessammenhæng bør opfattes som et socialt fænomen og skabes igennem socialisation, sprog og strukturelle rammebetingelser i samfundet og uddannelsessystemet (Canger 2018, s. 12). Artiklen er særligt inspireret af Judith Butlers forståelse af køn, som overordnet er, at det sociale køn er samfundsmæssigt konstrueret, og at det skabes igennem ”... stiliseret gentagelse af handlinger ...” og gennem ”... stiliseringen af kroppen ... hvorpå kropslige gestikker, forskellige former for bevægelse og stilarter konstituerer illusionen om et blivende køn” (Butler 2010, s. 233). Butler taler altså om, at køn bliver performativt produceret (Butler 2010), så kønnet adfærd ikke opstår på baggrund af biologi, men ved, at individer lever op til sociale normer – og det må også gælde i en konkret skolekultur og et konkret klasserum. Det bør også nævnes, at artiklen normativt positionerer sig i en intersektionel feministisk, teoretisk tilgang med det udgangspunkt, at både piger og drenge i gymnasiet bør opleve chancelighed i videst muligt omfang – og her er det relevant at undersøge, om der er nogle didaktiske, måske ubevidste, valg, som skaber chancelighed og forskelle i karakterer mellem kønnene.

I og med at undersøgelsen undersøger bestemte aspekter af samfundsfagsundervisning i gymnasiet, er der åbenlyst fagdidaktiske perspektiver – men der vil også blive inddraget mere almindelige didaktiske pointer. Ellen Kroghs fagdidaktiske analyse-

model (Krogh 2011, s. 42) benyttes til at forstå særligt den kulturelle praksis i samfundsfag.

Den kulturelle praksis forstås som de didaktiske klasserums-
genrer og sociale og faglige praksisformer, som elever og lærere
gør og siger i klasserummet (ibid., s. 44). Undersøgelsens teo-
retiske ståsted er funderet i den opfattelse, at gymnasieskolens
fag, didaktik, lærere og elever formes og påvirkes af mere end
den formelle læreplan, og undersøgelsen inddrager derfor be-
grebet 'The Hidden Curriculum', som her oversættes til "den
skjulte læreplan". Begrebet 'den skjulte læreplan' indfanger det
forhold, at der også foregår ikke-intenderet og ubevidst læring
og didaktik i gymnasieskolen, men det er vigtigt, at dens ele-
menter identificeres og gives opmærksomhed, som udtrykt i
citatet her: "*Since it is never deliberately planned, it is important
for educators to identify the sources of the hidden curriculum to
give it appropriate attention*" (Endeley et al. 2021, s.14). Artik-
lens forståelse af "The Hidden Curriculum" er bl.a. baseret på
Longstreet & Shanes forståelse, som betoner, at den skjulte
læreplan konstitueres igennem et samspil mellem strukturer i
uddannelsessystemet og præferencer, dispositioner og attituder
hos ledere, lærere og den konkrete skolekulturs karakteri-
stika (Endeley et al. 2021, Longstreet & Shane 1993). Artiklen
her vil i den forbindelse argumentere for, at nogle af de skjulte
dimensioner også kan indeholde implicitte og ubevidste køns-
relaterede aspekter, som af nogle omtales som "Gender ind The
Hidden Curriculum" (Chapin 2021).

Indsamling af læreres og elevers oplevelser og stemmer

Med udgangspunkt i en grundlæggende antagelse om, at køn og læring er sociale konstruktioner, der i høj grad skabes i interaktionen mellem mennesker, benyttes et socialkonstruktivistisk perspektiv i undersøgelsen (Jacobsen et al. 2012). Undersøgelsen har derfor fokus på at afdække sociale og fag- og almindelige forhold, der påvirker, hvordan henholdsvis drenge og piger klarer sig i samfundsfag. For at kunne svare på, hvordan didaktisering påvirker karaktergabene anvender undersøgelsen et eksplorativt, mixed-method, komparativt undersøgelsesdesign, som kombinerer forskellige kvalitative metoder. Formålet med dette er at triangulere data for at sikre så valide resultater som muligt (Frederiksen 2020). Et komparativt studie er valgt for at sammenligne to meget forskellige didaktiseringer. To samfundslærere, L1 og L2, og deres 3.g samfundsfags-A-klasser, 3G1 og 3G2, er blevet udvalgt ud fra most different sampling ift. karaktergabene mellem drengene og pigerne i klasserne samt lærernes erfaringsniveau og køn, da den ene er en ung kvindelig samfundsfagslærer med kort erfaring (L1), og den anden er en mandlig samfundsfagslærer med ca. 20 års erfaring (L2) – begge fra samme STX-gymnasium. Det skal bemærkes, at klasserne 3G1 og 3G2 umiddelbart er sammenlignelige i forhold til socioøkonomi, etnicitet og kønssammensætning. Den ene underviser, L1, har et større karaktergab end gennemsnittet i klassen 3G1 til pigernes favør, mens den anden underviser, L2, har et karaktergab i klassen 3G2, som er i drengenes favør. Samtidig har de to lærere tydelige og forskellige didaktiske praksisser.

I rækkefølge er følgende, forskellige metoder anvendt for at afdække den didaktiske praksis, den skjulte læreplan og bedømmelseskriterier på de to udvalgte samfundsfagshold (Frederiksen 2020):

- 1) Observation i ét modul med hver af de to udvalgte lærere, L1 og L2. Modulet blev udvalgt ud fra at være et almindeligt og repræsentativt modul for klassen.
- 2) Semistrukturerede dybdeinterviews blev gennemført med L1 og L2 enkeltvis. Anvendelse af Stimulated Recall som metode til at fæstne informanternes hukommelse (DeWitt et al. 2009). Stimulated Recall er konkret anvendt i interviewene ved at aktivere respondenternes hukommelse og refleksion ved at henvise til konkrete observationer fra modulerne.

Fire fokusgruppeinterviews med henholdsvis de tre dygtigste piger i hver klasse og de tre dygtigste drenge i hver klasse udvalgt efter deres karakterer i samfundsfag. Her anvendtes også Stimulated Recall. Ved at fokusere på de dygtigste og ikke de mindst dygtige elever øgedes sandsynligheden for, at den udslagsgivende faktor, som særligt påvirker forskellen i karakterer mellem drenge og piger, er selve didaktiseringen af undervisningen og ikke faktorer som f.eks. motivation, trivsel, selvtillid, intelligens mv. De dygtigste drenge og de dygtigste piger i hver klasse burde alt andet lige klare sig nogenlunde lige godt. Men det gør de ikke i de to klasser.

Afslutningsvis blev et fokusgruppeinterview gennemført med seks samfundsfagslærere. Formålet var at gennemføre en samtale om graden af ulighedsskabende elementer i samfundsfagsdidaktik. Uddrag fra dette interview indgår som en del af artiklens diskussion.

Analyse: Hvilken betydning har didaktisering og skjulte læreplaner for drenge og pigers karakterer

Den generelle karakterstatistik for samfundsfag viser, at der er et større karaktergab i samfundsfag mellem drenge og piger end generelt på tværs af fag (Hansen 2023). Mere specifikt for de to lærere, som undersøgelsen har særligt fokus på, så er der et væsentligt karaktergab i pigernes favør i klassen 3G1, mens karaktergabets i klassen 3G2 er i drengenes favør. Se nærmere i tabellen her:

3G1	3G2
<i>Gennemsnit af standpunktskarakter</i>	<i>Gennemsnit af standpunktskarakter</i>
Piger mundtlig: 8,08	Piger mundtlig: 5,11
Drenge mundtlig: 4,46	Drenge mundtlig: 7,69
Karakterforskel: 3,62 i pigernes favør	Karakterforskel: 2,58 i drengenes favør
Piger skriftlig: 9,08	Piger skriftlig: 5,47
Drenge skriftlig: 4,84	Drenge skriftlig: 7,61
Karakterforskel: 4,24 i pigernes favør	Karakterforskel: 2,14 i drengenes favør

Observationerne af undervisningen viste en tydelig didaktiseringsforskel mellem L1 og L2. Modulet med L1 viste en didaktik med et tydeligt fokus. Selve gennemgangen af det faglige stof foregik med varierede og legende øvelser, som f.eks. forskellige

typer af skriveøvelser og en mime-gætteleg. Desuden var der fokus på relevante samfundsfaglige begreber og krav til brug af disse. Det var tydeligt i observationen, at klassens elever var vant til forskellige instruktioner og sekvensskift. Endelig fyldte elevernes egne skriftlige og mundtlige stemmer meget i timen, hvor eleverne udtrykte sig både individuelt og i grupper, uden at læreren korrigerede synderligt.

Timen med L2 indeholdt også fokus på elevernes egne stemmer, dog kun mundtligt. Ellers illustrerede modulet med læreren her en mere løst struktureret didaktik, hvor det faglige fokus var bredt, og hvor der var plads til aktualitet, elevernes holdninger og pludselige indfald. Det var her bemærkelsesværdigt, hvor mange elever bød ind – og der var stor plads til deres indspark uden korrektion.

Observationen gav et indtryk af, at der særligt er en forskel mellem L1 og L2 i forhold til forskelle i graden af struktur, tidsstyring og typer af sekvenser. Der kunne dog også observeres ligheder. Centralt i begge læreres didaktisering var fokus på en væsentlig del af samfundsfags kulturelle praksis, nemlig begrebsfokus, og endvidere var en væsentlig del af begge læreres didaktisering, at læring sker igennem god stemning og plads til elevernes frie stemme.

I forhold til at karakterisere samfundsfags kulturelle praksis og L1's og L2's didaktisering af samfundsfagsundervisningen er det relevant at inddrage elevernes stemme. En pige udtaler om L1's undervisning, at *"... så laver vi sådan nogle ting, hvor det er sådan noget Løvens Hule eller sådan noget stoledans, eller sådan du ved, hvor det er tit også, ja, at det har samfundsfagligt indhold, men hun giver det en anden form, og det bliver ikke sådan praktisk eller sådan så bogligt, selvom det er det."* Det er dog centralt at fremhæve, at L1 samtidig med en eksperimenterende didaktisering også reproducerer en meget central del af samfundsfags indholdsaspekt og kulturelle praksis, som er teori- og begrebslæring og anvendelse (Læreplan Samfundsfag A 2017). Dette kan ses illustreret i følgende citat fra en pige fra 3G1 *"Jeg synes, det handler meget om at forstå alt det, vi egentlig ved meget om, ud fra nogle bestemte sådan teorier og synsvinkler."*

L2's løse didaktisering og struktur med fokus på læring igennem mundtlig debat beskriver en pige sådan: *"Og der kan også komme sådan et sidespor... F.eks. der, hvor vi snakkede om Mike Fonseca, der kører det totalt ud, og vi snakker om det, fordi*

det er sjovt og spændende, og der bliver grint og ... Men samtidig får vi altså inddraget noget fagligt, men på en meget løs måde.”

Lærernes egne stemmer om fag- og almindidaktiske praksiser

For at forstå de fag- og almindidaktiske valg er det centralt at undersøge lærerens egen opfattelse af deres undervisning. De to lærere beskriver deres didaktiske praksis, som følger. L1 udtaler: *”Det er vigtigt for mig at variere (...) det er vigtigt for mig, at vi ikke hver gang, at de har læst en teori, og så er der en artikel, og så skal de svare (...) men jeg prøver at variere det, så der er noget, hvor de skal sådan fordybe sig i noget (...) Så er der nogle gange, hvor vi sådan leger mere med det (...) og forrige gang, hvor jeg havde sådan et dobbeltmodul, der skulle de skrive en julesang om, hvad der var attraktivt, hvad Danmark som sådan arbejdsland, som jo ikke var sådan sygt, altså, det var jo ikke det vildeste faglige vel, men der var sgu da nogen, der fik sagt flexicurity.”*

L2 karakteriserer sin didaktiske praksis sådan: *”Jeg vil helst have, at det er dem, der giver alle svarene hele tiden, og jeg mere får en form for ordstyrerrolle og er mere tilbagetrukket. (...) Rigtig mange elever motiveres af at få lov til at komme på banen med deres egen holdning”,* og endvidere siger han om debatternes didaktiske formål: *”Og det er et godt afsæt for at kunne blive mere generel og mere samfundsfaglig, kan man sige, i sin diskussion.”* Hos L2 kan vi se prioritering af det faglige mål ”på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i en faglig dialog” (Læreplan Samfundsfag A 2017) og dermed en forståelse af samfundsfags kulturelle praksis, hvor klasserumsgenren ‘debat’ fylder mere hos L2 end hos L1.

Den skjulte læreplan: Hvad betyder den i 3G1 og 3G2?

Den skjulte læreplan hos den enkelte lærer er relevant at undersøge, da den måske i et eller andet omfang kan forklare, hvorfor nogle elever klarer sig bedre i samfundsfag end andre. I forhold til den skjulte læreplan, så illustreres her en af de større forskelle mellem L1 og L2. L1 siger direkte, at debatlystne elever nok ubevidst får mindre plads i hendes timer, som illustreret i citatet her: *”Jeg tror den [skjulte læreplan] ser ud på den måde, at jeg vægter det der med, om man kan anvende viden til at analyse-*

re og komme i dybden med nogle cases eller nogle områder og så videre. Så hvis man er stærk i det, så tror jeg, man står meget godt i min læreplan (...) men man står nok ikke nødvendigvis så stærkt, hvis man er sådan én, der er helt vildt diskussionslysten og har alle mulige meget markante holdninger og alt muligt.” For L2 er der i højere grad en lærerpræference for mere diskussionslystne elever. Et eksempel på denne skjulte læreplan synliggøres af en pige: ”Jeg tror godt, han kan lide stærke holdninger og folk, der tør at sætte sig igennem, og folk, der også viser, at de er fagligt engagerede.”

Køn og didaktisering: Profiterer drenge og piger forskelligt af forskellige didaktiske praksisser?

Ovenfor er der indtil nu vist en forskel i de to læreres didaktisering af samfundsfag og elementer af deres skjulte læreplan. Analysen vil nu afslutningsvis forholde sig til, i hvilket omfang de fag- og almindidaktiske praksisser, herunder skjulte læreplaner, er medforklarende i forhold til karakterforskelle mellem drenge og piger i samfundsfag. L1 siger f.eks.: ”Ej, men det, at skriftlighed indgår som en del af flere øvelser ... Pigerne, ja de skriver langt bedre, så det kunne være sådan noget, hvor jeg godt kunne arbejde med at gøre det på en anden måde. Altså lave nogle opsamlings på nogle andre måder (...) altså for at få de der drenge mere med ...” Mens L2 fremhæver: ”Så er pigerne, kan man sige, jo generelt lidt mere flittige og kan godt lide at tage noter. Kan godt lide at få nogle arbejdsspørgsmål, de svarer på. Det er de gode til. Det er de flittige til ... at læse lektien, så de har ret nemt ved det. Drengene, de har ikke fået læst lektier. Det kræver lidt for hårdt arbejde, så de kan måske bedre lide den der lidt løsere struktur, en lidt mere debatterende struktur (...) Hvis det hele meget er arbejdsspørgsmål og nogle enkelte oplæg, så tror jeg, man favoriserer pigerne. Hvis der er mere plads til at være en lille smule mere vilde og lidt mere talende (...) så ja, så tror jeg drenge mere kan være med.” Citaterne her illustrerer, hvordan de to læreres fag- og almindidaktiske valg har betydning for, hvilke elevgrupper eller køn som får de bedste deltagelsesbetingelser. L1 siger, at de mange skriveøvelser nok kan have en tendens til at honorere pigerne, mens L2 siger at fri og vild debat nok kan have en tendens til at honorere drengene. Hvad angår debatformen i 3G2, så forklarer en pige, at den betyder at ”nogle kvinder, der måske er egentlig ret dygtige, men de så føler sig lidt

intimideret af at skulle række hånden op, fordi drengene sidder og råber på skift, og så får de ikke sagt noget, og så får de ikke forstået det ...”

Både lærere og elever i 3G1 og 3G2 kommer også ind på, at både generelle kønsnormer, stereotyper og elevernes kønsperformativitet kan have en betydning for, hvilke karakterer de får. En pige siger *”Jeg tror også, at lærere uden at vide det helt måske har en tendens til sådan godt at kunne lide pigers indstilling nogle gange med sådan, at hvis de er i tvivl om noget, så går de op og spørger, og du ved, sådan tager fat ...”* L2 kan ikke nødvendigvis lide pigernes indstilling bedre end drengenes, for som han siger om nogle af pigerne i 3G2: *”Og der er også nogle piger i klassen, som aldrig snakker om det, de bliver bedt om. Så der har jeg brugt karaktererne her som et lidt pædagogisk redskab, kan man sige.”* Citatet her er et tydeligt tegn på, at karakterer nogle gange gives pædagogisk, og i 3G2 er det anvendt mest ift. pigerne, mens i 3G1 anvendes det omvendt mest ift. drengene, for som L1 siger her: *”Jeg er mindre bange for at sætte drenge ned i karakterer for at motivere dem. Jeg tror simpelthen, jeg er mere nervøs for, at det er skrøbelige piger. Altså hvor jeg tænker ”Er det til et firtal eller syvtal? Og øh nej, men hun er god nok også, og det er også lidt svært derhjemme (...) Og det er jo en eller anden ide om, at drenge de er stærkere, og så kan de godt motivere sig og sparkes i røven ...”*

Ovenstående analyse leder frem til, at det tyder på, at fag- og almindidaktisering kan have en vis betydning for, at drenge klarer sig dårligere end piger i samfundsfag – men det kan også gælde, at bestemte former for didaktisering kan fremme drengenes deltagelse og karakterer som i 3G2. Det kan desuden konkluderes, at en del af lærernes didaktik er skjulte læreplaner, og disse kan i øvrigt være kønnede i den forstand, at lærerattituder, karaktergivningspraksis og præferencer fremmer enten drenge eller piger, så de får højere karakterer.

Diskussion: kønsensitivitet frem for kønskonservatisme

Ovenstående tyder altså på, at didaktisering har en betydning for, hvordan drenge og piger klarer sig i samfundsfag, og at der er nogle didaktiske muligheder og faldgruber i relation til karaktergabets mellem drenge og piger.

I og med at ét af denne artikels bidrag er fokuset på betydningen af læreres skjulte læreplaner, herunder kønsaspektet i de skjulte læreplaner, er det relevant at lade flere lærerstemmer

få ordet. F.eks. svarer én af lærerne i fokusgruppeinterviewet på spørgsmålet: ”Skal vi arbejde mere systematisk i samfundsfag med at mindske karaktergabene?”: *”Jeg ville jo nok være mere indstillet på, at hvis vi skal arbejde med sådan noget, er det nok mere om sociale uligheder og måske også etniske.”* Og en anden lærer siger *”Jeg synes bare også, at der er så stor variation inden for kønnene (...) Altså det kunne godt bekymre mig, hvis vi sådan siger, at nu kører vi benhårdt efter sådan en kønsdidaktik. Ikke at jeg er imod det.”* Citaterne indeholder relevante indsigelser, men man kan også opfatte udtalelserne som et udtryk for en form for kønskonservatisme og en opfattelse af, at køn ikke bør betyde det store for undervisningens tilrettelæggelse og bedømmelse af elever. Et modargument kunne være, at den signifikante forskel på drenges og pigers karakter indikerer, at netop køn er vigtigt at arbejde med didaktisk, og at der allerede i dag eksisterer kønsdidaktik, men oftest, udelukkende som skjulte læreplaner.

Citaterne og undersøgelsens øvrige empiri peger på, at der er behov for en øget kønsfølsomhed (Askland, 2016) i relation til egen didaktisk praksis – også i samfundsfag. Man forstår godt denne form for kønskonservatisme, idet det også kan være udtryk for en udbredt praksisforståelse blandt gymnasielærere om, at vi primært har en faglig rolle – og at vi i øvrigt er dygtige fagprofessionelle, som sagtens kan bedømme elever rimeligt og sagligt. Her kan man inddrage Tekla Cangers kønsbevidste pædagogik (Canger 2018). Cangers hovedtese er, at lærere er blinde over for, hvor meget køn betyder i klasserummet, og hun argumenterer desuden for en mere fagprofessionel, kønsbevidst pædagogik og didaktik (Canger 2018, s.63-65), hvor vi f.eks. som undervisere undersøger dele af vores skjulte læreplaner, også i relation til køn, og konkret arbejder bevidst og kønsfølsomt med eksempelvis sprog om køn, gruppedannelser, deltagelsesmuligheder, karaktergivningspraksis, blindretning af skriftlige opgaver og valg af materiale og indhold i vores undervisning. Dette kunne være helt konkrete didaktiske tiltag, som vi både som faggrupper og enkeltundervisere i samfundsfag kan arbejde videre med i arbejdet med at mindske karaktergabene mellem kønnene.

Det er også centralt at kritisere og diskutere indeværende undersøgelsesmetode og grundlæggende antagelser. Metodisk kan man kritisere, at L1 og L2 er udvalgt ud fra standpunkt-skarakterer, da det ikke giver et fyldestgørende billede af ka-

raktergab. Den generelle tendens er, at de afsluttende års- og prøvekarakterer udligner karaktergab en smule. Det kan også fremhæves, at der er meget andet end didaktisering og køn, som forklarer karakterforskelle f.eks. senmoderne livsbetingelser, trivsel, socioøkonomi og etnicitet. Som beskrevet i metodeafsnittet, så burde de dygtigste drenge og de dygtigste piger i de to udvalgte klasser alt andet lige klare sig nogenlunde lige godt karaktermæssigt i samfundsfag, hvilket langt fra er tilfældet. De er underlagt de samme senmoderne livsbetingelser, samme socioøkonomiske baggrunde, samme etnicitet, og deres trivsel vurderes umiddelbart som ens – den største, udslagsgivende faktor anses derfor i denne undersøgelse for netop at være L1's og L2's didaktisering. Endelig kan det helt åbenlyst diskuteres, om empiri fra to samfundsfagshold og to lærere på et enkelt gymnasium kan generaliseres? Artiklens påstand er, at ovenstående fund peger på didaktiske refleksioner og nuancer, som ofte er fraværende i vores almen- og fagdidaktiske overvejelser, og at der nok er nogle fund fra undersøgelsen, som kan genkendes i mange klasserum og i meget samfundsfagsundervisning i Danmark.

Konklusion: didaktisering påvirker karaktergab

Artiklens overordnede konklusion er, at den måde, samfundslærere didaktiserer, i nogen grad kan forklare det eksisterende og stigende karaktergab mellem drenge og piger i samfundsfag. F.eks. peger analysen på, at didaktik centreret omkring skriftlige øvelser og begrebslæring kan være medvirkende til at favorisere piger karaktermæssigt, men omvendt tyder empirien på, at et stærkt fokus på frie debatter kan favorisere drenge karaktermæssigt. Undersøgelsen tyder desuden på, at samfundsfagslærere har skjulte læreplaner, og disse kan i øvrigt være kønnede, i den forstand at lærerattituder og præferencer fremmer enten drenge eller piger – også karaktermæssigt i samfundsfag. Og afslutningsvis peger artiklens fund på, at vi både konkret i samfundsfagsundervisningen og gymnasieskolen mere generelt måske har behov for en øget kønsensivitet frem for den køns-konservatisme, som nogle samfundsfagslærere i undersøgelsen giver udtryk for.

Litteratur

- Askland, L. (2016). Jeg ser barnet – ikke kønnet. I S. Baagøe Nielsen & G. Riis Hansen (red.), *Køn, seksualitet og mangfoldighed* (1. udg.). Samfundslitteratur.
- Bertelsen, E. & Friche, N. (2013). Fire drenge på Ørestad Gymnasium. I C.H. Jørgensen (red.), *Drenge og maskuliniteter i ungdomsuddannelserne*. Roskilde Universitets Forlag.
- Bille, M. (2022). Gymnasielærere kan modvirke karaktergab mellem drenge og piger. *Gymnasieforskning – kan bruges i praksis*, 26. https://www.gymnasieforskning.dk/wp-content/uploads/2022/11/GF26_Ane-Qvortrup_10-14.pdf
- Butler, J. (2010). *Kønsballade*. Forlaget THP.
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2022). *Fagligt gab mellem drenge og piger: Kortlægning og analyse – Fagligt gab i folkeskolen og på ungdomsuddannelser*. <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf22/jun/220613-analyserapport---fagligt-gab-mellem-drenge-og-piger.pdf>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2022a). Ekspertgruppe skal undersøge, hvordan faglige forskelle mellem drenge og piger kan mindskes. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2022/jun/220613-ekspertgruppe-skal-undersoege--hvordan-faglige-forskelle-mellem-drenge-og-piger-kan-mindskes>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2024). *Rapport fra ekspertgruppen om køn*. <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf24/april/240411%20rapport%20fra%20ekspertgruppen%20om%20k%C3%B8n.pdf>
- Canger, T. (2018). *Kønsbevidst pædagogik*. Aarhus Universitetsforlag.
- Chapin, J. (2021). Untangling the impact of gender in the 'hidden curriculum'. <https://blog.inasp.info/untangling-the-impact-of-gender-in-the-hidden-curriculum/>
- Christoffersen, S., Nøhr, S. & Kjær Kjølbj, K. (2023). Køn og motivation i klasserummet. *POLIS – Tidsskrift for Samfundsfagsdidaktik*, 4(6). <https://tidsskrift.dk/POLIS/article/view/138717>
- Dansk Erhverv. (2022). Karakterforskellen mellem mænd og kvinder firedoblet siden 2005. <https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2022/juni/karakterforskellen-mellem-mand-og-kvinder-firedoblet-siden-2005/>
- DeWitt, J. & Osborne, J. (2009). Recollections of exhibits: Stimulated recall interviews with primary school children about science centre visits. *International Journal of Science Education*, 32(10).
- Endeley, M. & Zama, M. (2021). *Perspectives in Curriculum Studies*. Spears Books.
- Frederiksen, M. (2020). Mixed methods-forskning. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder* (3. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, M. (2023). Indledning: Køn i fagdidaktisk perspektiv – køn og karakterer i samfundsfag. *POLIS – Tidsskrift for Samfundsfagsdidaktik*, 4(6). <https://tidsskrift.dk/POLIS/article/view/138711>
- Hütters, C., Nielsen, M. L., Görlich, A. & Simonsen, B. (2013). *Drenge og piger på ungdomsuddannelserne: Hvad betyder køn for elevernes uddannelsespraksis* (1. udg., 1. oplag). Erhvervsskolernes For-

- lag. https://www.cef.u.dk/media/349179/k_n_og_l_ring_web.pdf
- Jacobsen, M.H., Lippert-Rasmussen, K. & Nedergaard, P. (2012). *Videnskabsteori i statskundskab og forvaltning* (2. udg., 1. oplag). Hans Reitzels Forlag.
- Krogh, E. (2011). Undersøgelser af fag i et fagdidaktisk perspektiv. *Cursiv*, 7, 33-49. <https://dpu.au.dk/forskning/publikationer/cursivskriftserie/2011-7/>
- Larsen, L. & Friche, N. (2018). In- og eksklusion af drenge i det almenne gymnasium. I S. Nielsen, S. H. Thingstrup, M. Brodersen & H. Hersom (red.), *Drenge og mænds inklusion på kønnede uddannelser: Erfaringer fra deltagerorienteret uddannelsesudvikling og -forskning i praksis*. Frydenlund Academic.
- Longstreet, W.S. & Shane, H.G. (1993). *Curriculum for a new millennium*. Allyn & Bacon.
- Læreplan Samfundsfag A – stx. (2017). <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/gym-laereplaner-2017/stx/samfundsfag-a-stx-august-2017-ua.pdf>
- Mortensen, B.S. & Qvortrup, A. (2018). Drenge underpræsteren i skolesystemet. *Gymnasiepædagogik*, 111. Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet. https://www.sdu.dk/Flexpaper/aspnet/Flex_document.aspx?doc=/sitecore/media%20library/Files/epage/IKV/Gymnasiepædagogik/111pdf?sc_database=web
- Møller Hansen, K., Bøgh Andersen, L. & Welling Hansen, S. (2020). *Metoder i statskundskab* (3. udg., 1. oplag). Hans Reitzels Forlag.